

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Кафедра перекладознавства

Ю.В. Кіщенко

ВСТУП ДО ПЕРЕКЛАДУ

(завдання для самостійної роботи)

Навчально-методичний посібник для студентів I курсу спеціальності
«Переклад»

Херсон – 2007

Навчально-методичний посібник обговорено на засіданні кафедри перекладознавства (Протокол № 5 від 22.01.07)

Схвалено .....

Рекомендовано до видання Вченою радою Херсонського державного університету (Протокол № від)

Укладач:

Кіщенко Ю.В. – кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент:

Белєхова Л.І. – доктор філологічних наук, професор

Кіщенко Ю.В.

Вступ до перекладу (завдання для самостійної роботи): Навчально-методичний посібник для студентів I курсу спеціальності «Переклад». – Херсон: Видавництво ХДУ, 2007. – 47 с.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Метою даного посібника є ознайомлення студентів I курсу з базовими теоретичними положеннями, які складають основу сучасних технологій перекладу, формування в них основних практичних навичок обробки тексту при перекладі з англійської мови на рідну та з рідної на англійську.

Завдання для самостійної роботи, представлені в посібнику, направлені на розвиток творчого мислення при виборі способів перекладу в спеціальних ситуаціях, які вимагають професійної компетенції перекладача. Самостійне виконання наданих вправ допоможе сформувати основи вмінь творчого використання знань на практиці під час виконання письмового перекладу з урахуванням конкретних умов.

Тези до лекцій курсу «Вступ до перекладу» націлені на формування у студентів початкової теоретичної бази, загальних уявлень про методи оцінювання та членування тексту в процесі визначення способу перекладу та основних напрямків перетворення тексту.

Практична значущість даного посібника полягає в тому, що проаналізовані та апробовані в ході виконання самостійної роботи перекладацькі проблеми та способи їх вирішення відображають найбільш типові ситуації, в яких дії перекладача пов'язані з перетворенням лексичних, граматичних або стилістичних характеристик вихідних одиниць. У результаті аналізу сучасних проблем перекладознавства та їх узагальнення виконавці даних завдань набудуть практичних умінь визначати зазначені вище ситуації та використовувати найбільш ефективні прийоми перекладацьких перетворень.

ЗМІСТ

Тези до лекції 1: Загальні відомості про способи перекладу	5
Завдання для самостійної роботи 1.....	6
Тези до лекції 2: Одиниці перекладу та членування тексту	8
Завдання для самостійної роботи 2.....	10
Тези до лекції 3. Види перетворення при перекладі. Лексичні прийоми перекладу.....	11
Завдання для самостійної роботи 3.....	14
Тези до лекції 4. Лексичні прийоми перекладу. Калькування.....	15
Завдання для самостійної роботи 4.....	17
Тези до лекції 5. Лексико-семантичні модифікації	19
Завдання для самостійної роботи 5	22
Тези до лекції 6. Прийоми перекладу фразеологізмів.....	25
Тези до лекції 7. Граматичні прийоми перекладу. Морфологічні перетворення в умовах схожості форм	29
Тези до лекції 8. Синтаксичні перетворення на рівні словосполучень і речень.....	31
Завдання для самостійної роботи 6.....	34
Тези до лекції 9. Стилiстичні прийоми перекладу. Прийоми перекладу метафоричних одиниць	37
Завдання для самостійної роботи 7.....	39
Тези до лекції 10. Приклади перекладу метонімії. Передача іронії при перекладі	40
Завдання для самостійної роботи 8.....	43

Тези до лекції 1: Загальні відомості про способи перекладу

Переклад – це перетворення повідомлення однією мовою на повідомлення мовою перекладу. Існує думка, що точного перекладу не існує, оскільки різні мови відрізняються граматичним складом, кількістю слів, національною культурою – чинниками, які мають величезний вплив на спосіб і результати перекладу.

В залежності від комунікативного завдання обирається *повний*, або *скорочений (реферативний)* переклад.

Скорочений переклад може застосовуватися до текстів усіх видів: від ділового листа до роману. Він використовується в тих випадках, коли деталі не є комунікативно істотними. Результатом скороченого перекладу є тези, конспекти, реферати, анотації, дайджести тощо. Існує два способи виконання скороченого перекладу: *вибірковий* або *функціональний*.

Вибірковий переклад полягає у виборі та повному перекладі ключових, на думку перекладача, одиниць вихідного тексту. Всі інші компоненти вихідного тексту вважаються другорядними і не підлягають перекладу взагалі. Достовірність даного перекладу залежить від точності вибору ключових одиниць перекладачем.

Функціональний переклад полягає в компонуванні тексту перекладу за допомогою функціонально перетворених одиниць вихідного тексту. Функціональне перетворення може базуватися на лексико-семантичних, граматичних та стилістичних трансформаціях вихідного тексту з метою його скорочення або спрощення. Прикладами такого перекладу можуть бути перекази, адаптації, версії тощо.

На відміну від скороченого *повний переклад* має на меті точне відтворення всіх компонентів вихідного тексту. Найбільш поширеними способами повного перекладу можна вважати *буквальний (послівний)*, *семантичний* та *комунікативний* переклади.

Буквальний переклад полягає в послівному відтворенні вихідного тексту. Даний вид перекладу має виключно наукову галузь розповсюдження.

Семантичний переклад має на меті повну передачу контекстуальних значень елементів вихідного тексту одиницями мови перекладу. При цьому необхідно враховувати дві речі: орієнтацію на спосіб висловлювання, притаманний мові перекладу, та прагнення зберегти особливості вихідної форми.

Семантичний переклад застосовується до текстів, які призначені для широкого кола спеціалістів: історичні документи, твори високої літератури, унікальні зразки епосу, технічні інструкції, наукові публікації, юридичні документи.

Комунікативний спосіб - це такий шлях передачі вихідної інформації, коли основна увага приділяється не мовному складу вихідного тексту, а його емоційно-естетичному значенню. Даний спосіб застосовується при перекладі художньої літератури, публіцистики, окремих науково-популярних текстів та поетичних творів.

Необхідно зазначити, що в чистому вигляді перелічені способи перекладу застосовуються рідко: як правило, використовують різні способи при одному провідному.

Завдання для самостійної роботи 1

Практика визначення оптимальних способів перекладу
(вправи до лекції 1).

Вправа 1: Перекладіть наступний текст за допомогою функціонального перекладу, звертаючи увагу на можливості скорочення та спрощення виділених вихідних одиниць.

Ancient Athenian navy yards kept careful lists of equipment for their trireme fleet. Those lists that survive revealed two different lengths of oar, 13 feet and 13 feet 10 inches, the shorter being used toward the narrow bow and stern of the vessel. Aristotle compared their splay ed-out pattern to the fingers of the hand. From Athenian accounts it is clear that a trireme was not for positioning alongside other craft for boarding and capture, in the style of Hollywood sea battles. It was a fast seaborne missile, its ramming beak, reinforced with bronze, being used to hit other craft to hole and flood them. Triremes were day sailors and carried only a handful of soldiers (14 in all) with a partial deck canopy to shield the top oarsmen from sun and rain and from enemy javelins. Oarsmen customarily were free citizens. As the Greek historians Herodotus and Thucydides both relate, the Athenians and their allies, with a brilliant use of triremes, beat off the Persians at the Battle of Salamis in 480 BC. If the Greeks had lost, many ideas of government, of philosophy, of culture taken for granted today would have died with them.

Вправа 2: Наступний текст перекладіть рідною мовою з урахуванням національно-культурних традицій одержувачів перекладеного тексту, використовуючи різні способи перекладу в залежності від характеру тієї або іншої частини тексту.

Devonshire Splits

1/2 oz. fresh yeast

1 teaspoon caster sugar

1/2 pint milk - warmed to blood heat

1 lb. strong white flour

1 oz. caster sugar

1 teaspoon salt

2 oz. butter

Mix together the yeast, the 1 teaspoon of sugar and the warm milk and leave in a warm place for 20-30 minutes until frothy. Rub the butter into the flour and stir in the 1 oz. of sugar and the salt. Add the yeast liquid to the flour and mix to a soft dough. Knead on a floured surface until smooth and elastic. Leave covered in a warm place for about 1 hour until doubled in size. Knock back, knead again and divide into 16 pieces. Mould into neat bun shapes and place on floured baking sheets. Leave once again in a warm place until well risen. Bake in a pre-heated oven at 425° F or Mark 7 for approximately 15 minutes until pale golden in colour. Cool on a wire rack. These sweet dough buns are often served with a traditional Clotted Cream tea. They are split and filled with the cream and home-made jam.

Вправа 3: Перекладіть наступний текст, використовуючи семантичний спосіб перекладу з елементами комунікативно-прагматичного способу так, щоб перекладений текст мав характер науково-популярного викладення.

Realistic art was not common among Native Americans of the North-west Pacific Coast. In a great many cases where the object carved was for a ceremonial use the animals were not realistic representations of the familiar ones of everyday life. They were either mythical beings belonging to the supernatural past or present, or were the actual animals represented in the more nearly human form, which they were all believed to possess. In the second place, the totem poles in particular were intended to suggest a narrative, or a combination of ideas. To do this the artist took liberties with the anatomy of the animals in order to bring about the combination he desired. The better carvers of the North-west Coast were skilful enough to portray accurately features of religious and symbolic significance. On the other hand, some carvings were definitely intended as realistic representations of animals and portraits of humans rather than as representations of mythical monsters and personages

Тези до лекції 2: Одиниці перекладу та членування тексту

Поняття "одиниця перекладу" є умовним. Найбільш цікаві розробки в цій галузі представлені в працях Л. С. Бархударова та В. Н. Комісарова: *"Під одиницею перекладу ми розуміємо таку одиницю вихідного тексту, якій можна знайти відповідність у тексті перекладу, але окремі складові частини якої не мають відповідностей у тексті перекладу."* (Бархударов Л. С. Язык и перевод. М.: МО, 1975. - С. 175).

Одиницею перекладу може бути *будь-яка* мовна одиниця: від фонем до понадфразової єдності. Головною умовою вірності визначення вихідної одиниці, яку слід перекладати, є *виявлення її текстової функції*.

Типовою помилкою перекладача-початківця є невміння виявляти контекстуальні залежності слів у тексті.

Основні види контекстуальних залежностей слова включають відповіді на питання *що? де? коли? як?* Інша група залежностей складається з відповіді на питання *про що сказано?* (тема) та *що сказано?* (рема).

Одиницею перекладу може бути синтаксична структура високого рівня — **ціле речення** в аспекті його актуального членування, способи та функції якого часто не співпадають в англійській та російській/українській мовах.

Англійська мова допускає такі конструкції, коли рема займає в реченні ініціальну позицію, тоді як у російській/українській мові рематично залежні компоненти вживаються в кінцевій його частині. З урахуванням існуючих типологічних розбіжностей найбільш адекватним перекладацьким рішенням буде *зміна послідовності* компонентів вихідного речення.

Найбільшу складність щодо визначення одиниці перекладу становлять випадки максимальних контекстуальних залежностей, коли знакова функція окремої мовної одиниці знаходиться за межами речення,

а інколи й за межами цілого тексту, оскільки речення може входити до більш складних понадфразових єдностей.

Позатекстові залежності вимагають від викладача широких загальнокультурних або спеціальних знань, без яких адекватний переклад не відбудеться. В деяких випадках дана група залежностей обумовлює вживання в тексті перекладу *транслітерацій, калькування* або *перекладацького коментаря*, що є особливо актуальним при перекладі текстів, пов'язаних з особливостями вихідної культури.

Таким чином, виявляючи у вихідному тексті основу для побудови одиниць перекладу, ми оцінюємо його з точки зору системи залежностей, які визначають змістові та структурно-функціональні властивості слів, з яких складається даний текст.

Завдання для самостійної роботи 2

Сегментація тексту під час перекладу (вправи до лекції 2).

Вправа 1: Які елементи вихідного тексту є особливо складними для перекладу? Визначте характер їх текстових та позатекстових залежностей. Які коментарі були б доцільними для кращого розуміння тексту для перекладу? Запропонуйте власні варіанти.

Long, long ago, when the world was young and *people had not come out yet*, the animals and the birds were the *people* of this country. They talked to each other just as we do. And they married, too.

Coyote was the most powerful of the animal people to the west of the *Big Shining Mountains*, for he had been given a special *power* by the *Spirit Chief*. For one thing, he changed the course of the *Big River*, leaving *Dry Falls* behind. In some stories, he was an animal; in others he was a man, sometimes a handsome young man. In that long ago time *before this time*, when all the people and all the animals spoke the same language, Coyote made one of his frequent trips along *Great River*. He stopped when he came to the place where the water flowed under the *Great Bridge* that joined the mountains on one side of the river with the

mountains on the other side. There he changed himself into a handsome young hunter.

Переклад російською:

Давным-давно, когда мир был еще юн, а люди еще не вышли на свет, звери и птицы были *людьми*. Они разговаривали друг с другом, как мы, женились и выходили замуж.

Койот был самым могущественным среди звериного народа, так как Верховный Дух наделил его особым даром. Например, именно Койот изменил русло Большой Реки, проведя его за Сухим Водопадом. По некоторым сведениям, он был животным; кто говорит, что он был человеком, иногда даже красивым юношей. В те давние времена, когда нынешнее время еще не наступило, а люди и звери говорили на одном языке, Койот предпринял одно из своих обычных странствий вдоль Великой Реки. Он устроил стоянку, когда добрался до того места, где вода уходит под Великий Мост, соединяющий горы по обеим сторонам реки. Там Койот превратился в красивого молодого охотника.

Вправа 2: Перекладіть наступний текст англійською мовою, виділивши в ньому одиниці перекладу. Прокоментуйте визначення одиниць перекладу.

Трансфертные платежи в масштабах национальной экономики — это платежи, производимые государством или относительно более богатыми слоями общества в пользу более бедных слоев населения данной страны, например: посредством системы выплат по социальному обеспечению, пособий по безработице или на детей, пенсий, выплачиваемых вдовам, и т. п. Такие платежи осуществляются не в обмен на какие-либо товары или услуги, но с целью перераспределения доходов. Международные трансфертные платежи включают безвозмездную финансовую помощь, оказываемую развитыми государствами развивающимся странам, а также программы или мероприятия, осуществляемые частными

добровольними організаціями, зареєстрованими в одній країні і розподіляючими матеріальну допомогу серед населення іншої країни. Такі платежі розглядаються як складова частина рахунку поточних операцій платіжного балансу.

Тези до лекції 3. Види перетворення при перекладі. Лексичні прийоми перекладу

У процесі перекладу виокремлюють два типи текстових одиниць: *одиниці зі стандартною залежністю від контексту* та *одиниці з нестандартною залежністю*. Переклад одиниць зі стандартною залежністю (типологічно еквівалентних одиниць) виконується на рівні лексико-граматичних відповідностей двох мов.

Одиниці з нестандартною залежністю (безеквівалентна лексика) при перекладі потребують врахування таких чинників, як мовний, культурологічний та психологічний.

Отже, для перекладу безеквівалентної лексики існує три основні групи прийомів: *лексичні, граматичні та стилістичні*.

Лексичні прийоми використовують, коли в вихідному тексті зустрічається нестандартна мовна одиниця на рівні слова:

- а) власна назва, відсутня в мові перекладу;
- б) термін;
- в) слова, які означають предмети, явища та поняття, відсутні в культурі перекладу.

Найбільш поширеними прийомами перекладу нестандартних лексичних елементів є: транслітерація/транскрипція, калькування, семантична модифікація, опис, коментар, змішаний (паралельний) переклад.

Граматичні прийоми використовують, коли об'єктом перекладу виступає така граматична структура, яка не є характерною для мови перекладу. До найбільш розповсюджених граматичних прийомів належать: граматичні та функціональні заміни, граматичні трансформації,

антонімічний та нульовий переклади, поширення, додавання, приєднання та ціла низка інших.

Стилістичні прийоми. До найбільш розповсюджених стилістичних форм належить **метафора**.

В цілому до основних прийомів стилістичного перетворення відносять: заміну словникового складу, заміну образу, заміну тропа (або фігури мовлення), вилучення переносного значення, дослівний переклад (з коментарем або без).

Однією з причин лексичної безеквівалентності є інше сприйняття навколишнього світу різними культурними та етнічними спільнотами. Це виявляється, зокрема, в тому, що МП (мова перекладу) не завжди фіксує в поняттях і значеннях своїх лексичних одиниць те, що вже зафіксовано в ВМ (вихідна мова). Те, що для останньої вже стало фактом, для першої ще ним не є.

Як зазначалося вище, існує декілька способів передачі безеквівалентної лексики.

1. *Транслітерація.* Суть даного прийому полягає в запозиченні іншомовного слова, яке після цього на письмі зображується літерами МП, а в усному мовленні вимовляється згідно з правилами вимови цієї мови. Серед найновітніших запозичень такого типу з англійської мови слід назвати *дисплей (display), грейпфрут (grape-fruit), ноу-хау (know-how)*.

Даний прийом завжди використовують при перекладі власних імен, які включають імена людей та фольклорних персонажів, назви компаній, назви газет і журналів, географічні назви, назви країн та народів, назви національно-культурних реалій тощо.

Транскрипції/транслітерації підлягає більшість нових термінів, які вводяться в спеціальних галузях науки та виробництва.

2. *Калькування.* Суть цього прийому полягає в тому, що складові частини (морфеми) безеквівалентного слова або словосполучення заміняють на їх

буквальні відповідності в МП, наприклад: *upper chamber* — *верхня палата*, *committee of directors* — *рада директорів*, *Security Council* — *Рада Безпеки*.

3. *Описовий (роз'яснювальний) переклад* — це спосіб передачі безеквівалентної лексики, який полягає в розкритті значення одиниці ВМ за допомогою розгорнутого опису мовою перекладу, наприклад: *Q-switched laser* — *лазер, що працює в режимі імпульсної добротності*.

4. *Наближений (уподібнюючий) переклад* — це спосіб передачі безеквівалентної лексики, який полягає в тому, що для назви іншомовної реалії в МП підбирають поняття, яке певною мірою може розкрити суть явища, про яке йдеться. Наприклад, *Sant Nikolaus (Santa Claus)* та *Дід Мороз* не є ідентичними, однак в певних ситуаціях вони можуть замінити одне одне при перекладі.

Роз'яснювальний переклад може поєднуватися з *прийомом генералізації*, суть якого полягає в тому, що дещо специфічне, конкретне подається узагальнено, тобто вузьке поняття про реалію замінюється на більш широке поняття.

Зазначимо, що способи перекладу безеквівалентної лексики не можна віднести ні до підстановок, ні до трансформацій – їх доречно розглядати як окрему, специфічну групу перекладацьких прийомів.

Завдання для самостійної роботи 3

Використання транскрипції при перекладі (вправи до лекції 3).

Вправа 1: Виокремте в тексті імена та назви, які слід перекладати шляхом транскрипції. Спробуйте визначити, які одиниці потребують перекладацьких коментарів. Перекладіть текст.

The saga of the Northwest Indians probably began millennia ago when hunting families in search of food set out from Siberia, walked across a land bridge, the Bering Strait, to a new country that became known as Alaska. Later, many Indian tribes lived south of the Arctic Circle and divided into two distinct language groups: the Algonquians extended eastward to below Hudson

Bay, and the Athapascans stayed in Northwest Canada. Gradually, some of each group moved southward.

The Lewis and Clark explorers of 1803 to 1806 probably were the first white men to be seen by some descendants of those ancient Athapaskan tribes. Mainly they lived on the north side of the Columbia River; on the south side of the river tribes of the Salishan language family located. Salishan Indians derived their name from the Salish, another name for the Flathead tribes of Montana. Among other tribes of this group are Chelan, Okanogan, Wasco, Kwakiutle, Aleut, etc.

Вправа 2: Перекладіть англійською з російської, зберігаючи імена міфологічних персонажів та історичних назв.

Мокошь — единственное женское божество древнерусского пантеона, чей идол в Киеве стоял рядом с кумирами *Перуна*, *Белеса* и других божеств. При перечислении богов Киевской Руси в "Повести временных лет" (980) Мокошь замыкает список, начинающийся с Перуна. По данным северорусской этнографии Мокошь представлялась как женщина с большой головой и длинными руками, прядущая по ночам в избе. Типологически Мокошь близка греческим мойрам, германским норнам, прядущим нити судьбы, хеттским богиням подземного мира — пряхам, иранской Ардвисуре Анахите. Одним из эпитетов Мокоши было именование "мать-сыра земля".

Тези до лекції 4. Лексичні прийоми перекладу. Калькування

Разом з перекладацькою транслітерацією для безеквівалентної лексики іноді застосовується *калькування* – відтворення комбінаторного складу слова або словосполучення, коли складові частини слова (морфеми) або фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу.

Історичний розвиток мов демонструє велику кількість прикладів міжмовної кореляції, частіше за функціональною ознакою: російські суфікси *-ель, -чик/щик/ник, -ец* корелюють з англійськими суфіксами *-er/or, -ist*, префікси *не-, без-* прямо асоціюються з англійськими *un-, in/im-, non-*. Багато кореневих морфем мають пряму відповідність в українській та англійській мовах:

<i>Лавка</i> — <i>bench</i>	<i>старий</i> — <i>old</i>
<i>війна</i> — <i>war</i>	<i>темний</i> — <i>dark</i>
<i>гроші</i> — <i>money</i>	<i>йти</i> — <i>go</i>

Досить часто при калькуванні доводиться вдаватися до певних трансформацій: зміни відмінків, кількості слів у словосполученні, афіксів, порядку слів, морфологічного або синтаксичного статусу слів тощо: *maldistribution of costs* - **невірний** розподіл витрат, *maltreatment* - **некваліфіковане** лікування.

Калькування, як правило, зазнають терміни, широковживані слова та словосполучення:

- назви пам'ятників історії та культури

Зимовий палац — *Winter Palace*, *White House* — *Білий Дім*;

- назви художніх творів

"Біла Гвардія" — *The White Guard*, *Over the Cuckoo's Nest* — *"Над гніздом зозулі"*;

- назви політичних партій і рухів

the Democratic Party — *Демократична партія*;

- історичні події

нашествя Бату-хана — *the invasion of Batu Khan*;

- крилаті вирази

плоди просвіти — *the Fruits of the Enlightenment*.

У деяких випадках, особливо відносно історичних подій або культових об'єктів, можуть діяти декілька паралельних відповідностей:

смутні часи — *the period of unrest* або *the Time of Trouble*, *татаро-монгольське нашествя* — *the Mongol invasion* або *the Tartar conquest*; *великий князь Київський* — *the Kievan Grand Duke/the Great Prince of Kiev /Kiev Grand Prince*.

Географічні назви гір, озер, морів перекладаються шляхом калькування, якщо до них входять "перекладні" компоненти:

the Rocky Mountains — *Скелясті Гори*; *the Salt Lake*— *Солене Озеро*; *Чорне Море*— *the Black Sea*.

При перекладі термінів перекладають або структуру слова, або передають тип словосполучення: *income tax*—*прибутковий податок*; *decision-making*— *прийняття рішень*; *risk analysis* — *аналіз ризику*.

Калькування часто стає більш бажаним способом перекладу, ніж транскрипція, оскільки в результаті транскрипцій створюються одиниці, які важко читати, або слова, що не мають смислу в мові перекладу (псевдослова). При цьому транскрипція може вживатися разом з калькованою формою, що досить часто зустрічається при перекладі імен, які є прізвиськами: *Іван Калита* - *Ivan Kalita* (транскрипція), *Ivan Kalita (the "Moneybags")* (транскрипція у сполученні з калькою та лексико-семантичною відповідністю), *John the Moneybags* (калька, що відповідає англійській традиції і зберігає структуру імені).

Завдання для самостійної роботи 4

Прийом калькування та його практичне застосування (*вправи до лекції 4*).

Вправа 1: Визначте в тексті терміни та термінологічні звороти, які підлягають калькуванню. Порівняйте одержані кальки з можливими транскрипціями. Прокоментуйте різницю між ними та стилістичний статус їх вживання в тексті перекладу. Перекладіть текст.

After my April visit I was so impressed by the Great mid that I spent several weeks researching its history, covered that it had been built around 2250 BC for Kufu (or Cheops), the second Pharaoh of the Fourth Dynasty, and that it was also the single largest edifice ever constructed by man. As I researched the subject further it became clear to me that the real purpose of the Great Pyramid was, in fact, a matter of considerable debate. On one side stood the most orthodox and prosaic scholars insisting that it was nothing more than a mausoleum. On the other side stood the pyrami-dologists — an apocalyptic tribe who pretended to find all manner of prophecies and signs in virtually every dimension of the immense structure. I then learned that a team of Japanese engineers had recently tried to build a 35-foot high replica of the Great Pyramid limiting itself strictly to the techniques of the Fourth Dynasty (as proved by archeology), which construction turned out to be impossible under these limitations.

Вправа 2: Проаналізуйте словосполучення в наступних реченнях та визначте, в яких випадках калькування є небажаним, оскільки воно створює "перекладизми", хоча в основному передає смисл вихідних одиниць. Перекладіть текст.

For a while the hobbits continued to talk and think of the past journey and of the perils that lay ahead; but such was the virtue of the land of Rivendell that soon all fear and anxiety was lifted from their minds. The future, good or ill, was not forgotten, but ceased to have any power over the present. Health and hope grew strong in them, and they were content with each good day as it came, taking pleasure in every meal, and in every word and song. So the days slipped away, as each morning dawned bright and fair, each evening followed cool and clear. But autumn was waning fast; slowly the golden light faded to pale silver, and the lingering leaves fell from the naked trees. A wind began to blow chill from the Misty Mountains to the east. The Hunter's Moon waxed round in the night sky, and put to flight all the lesser stars. But low in the South one star shone red. Every night, as

the Moon waned again, it shone brighter and brighter. *Frodo could see it* from his window, *deep in the heavens*, burning *like a watchful eye* that glared above the trees on the brink of the valley.

Вправа 3: У наступному тексті знайдіть терміни, для яких у рідній мові можна визначити подвійні відповідності: транскрипцію та кальку. Перекладіть текст, використовуючи обидва варіанти. Проаналізуйте розбіжності між ними.

Fundamentally, we can understand the way in which language represents the world to us, in terms of two *opposing positions*. According to one view, human beings generally (whatever their culture or language) are endowed with a common stock of *basic concepts* — "*conceptual primes*" as they are sometimes known. Language, according to this view, is merely a vehicle for expressing *the conceptual system* which exists independently of it. And, because all the *conceptual systems* share a common basis, all languages turn out to be *fundamentally* similar. According to this position, thought *determines* language. We might characterize this view as *the "universalist" position*.

The *alternative position* maintains that thought is difficult to separate from language; each is woven inextricably into the other. Concepts can only take shape if and when we have words and *structures* in which to express them. Thinking depends crucially upon language. Because *the vocabularies and structures* of separate languages can vary so widely, it makes no sense to posit *conceptual primes of a universal nature*. *Habitual users* of one language will experience and understand the world in ways peculiar to that language and different from those of habitual users of another language. The latter viewpoint might be termed *the "relativist" position*.

Тези до лекції 5. Лексико-семантичні модифікації

Мовні одиниці, які можуть виражати різні значення в залежності від контексту, ситуації та підтексту (прихований намір автора), потребують особливих прийомів перекладу. Інколи виявляється, що вихідне слово не має

однозначної або повної відповідності в мові перекладу. В таких випадках, коли важливим є не саме слово, а те значення, якого воно набуває в контексті вихідного висловлювання, перекладач застосовує *перекладацькі модифікації*. До їх числа входять такі перекладацькі перетворення, як:

- 1) звуження або 2) розширення **вихідного значення**;
- 3) **нейтралізація**;
- 4) посилення емпізи;
- 5) **функціональна заміна**;
- 6) опис;
- 7) коментар.

Звуження (або конкретизація) вихідного значення використовується в тих випадках, коли міра інформаційної впорядкованості вихідної одиниці є нижчою, ніж міра впорядкованості відповідної за змістом одиниці в мові перекладу. Так, поняття «вивчати» може відноситися до різних ситуативних умов у залежності від контексту. В англійській мові йому відповідають різні більш вузькі за значенням одиниці:

to explore (вивчати місцевість—
to explore the environment);

to investigate (вивчати ринок— *to investigate the market*);

to research into (вивчати явище—
to research into the classical literature) тощо.

Розширення (генералізація) вихідного значення має місце в тих випадках, коли міра інформаційної впорядкованості вихідної одиниці є вищою, ніж міра впорядкованості відповідної за змістом одиниці в мові перекладу. Так, слово «лікування» відповідає англійському *treatment*, яке має більш широкий спектр значень і вимагає спеціальних контекстів, які можуть не співпадати з контекстами *лікування*:

Лікування виявилось успішним, і вона повністю одужала. -
The treatment turned to be successful and she recovered completely;

Він поводився з батьками з великою повагою. -

His treatment of his parents was very deferential.

Істотне ускладнення при перекладі може визиватися розбіжністю емпатичного потенціалу слів, які в інших відношеннях співпадають. Наприклад, *a cow-eyed girl*, у залежності від контексту, може вимагати різних відповідностей: *дівчина з коров'ячими очима* або *волоока красуня*. Перше створює негативну емфазу, а друге – позитивну.

Протилежним є прийом *нейтралізації* емоційно-оцінювального компоненту значення: це ж саме словосполучення може бути передано нейтральним варіантом – *дівчина з великими очима*.

Найбільш складною процедурою в процесі вирішення лексико-семантичних питань є *функціональна заміна*. Необхідність у цьому прийомі виникає тоді, коли жодна з відповідностей, які пропонує словник, не підходить до даного контексту. Так, англійський вираз *the relaxation of the well-earned rest* при перекладі викликає труднощі, оскільки жодне із зафіксованих у словнику (The Oxford Dictionary) значень слова *relaxation* (*зменшення, пом'якшення, послаблення, розвага, розрядка*) не задовольняє даний контекст; замість них перекладач може вжити функціональну відповідність "*насолоджуючись заслуженим відпочинком*".

Зазначимо, що кожне десятиріччя в англійській та українській мовах з'являється 5-6 тисяч неологізмів, і саме перекладачі винаходять функціональні відповідності, які згодом можуть увійти до словників мови перекладу.

Складні проблеми можуть виникнути під час перекладу назв культурно-історичних цінностей, коли існують розбіжності в традиціях щодо схожих предметів або явищ. Наприклад, українська традиція називати пам'ятні місця «музеями» або «музеями-заповідниками»: в процесі перекладу англійською можна використати слово "*preserve*"; але водночас це слово має інший смисл в англомовній традиції – воно відноситься до природних ландшафтів і

національних парків. Отже, слово "preserve" має супроводжуватися розширенням фрази з додаванням описових елементів: *Pirogov Landscape and Architecture Preserve*.

Описовий переклад, як правило, вживається паралельно з транскрипцією і застосовується для перекладу термінів, культуронімів, унікальних об'єктів тощо.

Якщо опис, зазвичай, супроводжує окреме слово, то *перекладацький коментар* виносять за межі тексту у вигляді виноски на тій же сторінці або розміщують у кінці тексту як примітку. Коментар є більш детальним у порівнянні з описом поясненням того, що може означати дане слово.

Правильний вибір серед названих основних лексико-семантичних трансформацій складає одне з головних професійних умінь перекладача.

Завдання для самостійної роботи 5

Практичне виконання лексико-семантичних модифікацій
(вправи до лекції 5).

Вправа 1: Доберіть функціональні заміни до виділених в англійських прикладах одиниць. Перекладіть тексти рідною мовою.

1. In many parts of Great Britain, the custom of *First-footing* in the early hours of January 1st is kept with great vigour. *The First Foot* comes as soon as possible after midnight has struck. *The First Foot* is traditionally supposed to influence fortunes of the householders in the following twelve months.

2. The Old and unusual game known as the *Hood Game*, or *Throwing the Hood*, is played every year on Old Christmas Day, January 6th at Haxey in north Lincolnshire. The ceremonies of *Haxey Hood* begin in the early afternoon with the procession of *the Fool* and his twelve *Boggans* up the village street to a small green place outside the parish church. The *Boggans* are the official team and play against all comers. Chief among

them is the *King Boggan*, or *Lord of the Hood*, who carries a wand, or roll of thirteen willows as a badge of office. He and all his team should wear scarlet flannel coats and hats wreathed with red flowers. The "hoods" used in the game bear no resemblance to the headgear from which they are supposed to take their name. The main hood, or *Leather Hood*, is a two-foot length of thick rope encased in stout leather. The lesser 'hoods' are tightly-rolled pieces of canvas, tied with ribbons.

3. *Jack-in-the-Green* is that very ancient figure who represents the Summer. As *Green George*, or *the Wild Man*, his counterparts exist all over Europe. In England, he takes the form of a man encased in a high wickerwork cage which completely covers him and is in its turn entirely smothered in green branches, leaves and flowers. Only his eyes are visible, looking through the hole cut in the cage, and his feet below the level of the *wicke-work*. Sometimes he goes about alone, sometimes with only a few attendants, and a musician or two.

4. *Egg-shackling* takes place on Easter Monday, or Ducking Monday, as it is often called in Eastern Europe. Young men splash unmarried girls vigorously with water. The girls are, of course, expected to submit with good grace, and even, in some areas, to pay for the privilege with gifts of painted eggs, or glasses of brandy.

Вправа 2: Перекладіть текст, добираючи функціональні заміни та/або описи для виділених одиниць. Укажіть, у яких випадках можуть знадобитися коментарі. Пошукайте матеріал для коментаря.

Kingstone is one of the oldest *summer cottages* left standing in Newport, a reminder of the *pre-Civil War days* when wealthy Southern families continued the 18th century practice of spending their summers in the cool climate of *the City-by-the-Sea*. With its modest *dimensions* and *gentle architecture*, it is also a symbol of a less *competitive time* when houses were built more for comfort than for show.

The cottage, later to be called Kingstone, was built in 1839 for George Noble Jones, a well-to-do *plantation owner* from Savannah, Georgia. It is difficult to

imagine today the *importance* that Victorians *Cached* to the powers of nature in *preserving health*. George Jones liked to entertain people in his estate. Afternoon dinner and informal suppers were *the rule*. Horseback riding and swimming were *popular pastimes*. Bathing took place at Easton Beach frequently. Women were *permitted* to use the beach mornings, under protection of a white flag. At noon, women were expected to leave, presumably *to be spared the sight* of gentlemen in their bathing costumes.

Вправа 3: Перекладіть текст рідною мовою та складіть перекладацькі коментарі для виділених слів.

The conflict that took shape in the 1790s between the *Federalists* and the *Antifederalists* exercised a profound impact on American history. The Federalists, led by *Alexander Hamilton*, who had married into the wealthy family, represented the urban mercantile interests of the seaports; the Antifederalists, led by *Thomas Jefferson*, spoke for the rural and southern interests, Hamilton feared anarchy and thought in terms of order; Jefferson feared tyranny and thought in terms of freedom. *Washington* and the Congress accepted Hamilton's view — and an important precedent for an expansive interpretation of the federal government's authority.

Вправа 4: Перекладіть текст з російської англійською та складіть коментарі до виділених одиниць. У процесі перекладу відзначайте використання різних прийомів.

Об истории *Соломонии* и об иконе из собрания *Рублевского музея* я вспомнил снова только через девять лет.

Написав эту фразу, я остановился. Это было не так. На самом деле *Соломонии* я никогда не забывал. Она словно шла рядом со мной по жизни, внезапно напоминая о себе то сохранившейся шитой жемчугом *пеленой*, на которую я натыкался взглядом в витрине провинциального музея, то событиями, связанными с именами окружавших ее людей. На меня надвигался и обступал со всех сторон XVI век со своими войнами,

опричиною, людьми, книгами, подіями, явля невидимі поначалу зв'язи.

В чом, собственно говоря, заключалась загадка? В ложном погребении? В *пострижении* Соломонии? В факте рождения *Георгия*? В позиции, которую занял *Василий III*? В *церковных соборах* над *Максимом Греком*, *Вассианом Патрикеевым* и прочими сторонниками Соломонии? Далеко не сразу удалось мне войти в то темное и тревожное время российской истории.

Вправа 5: Перекладіть текст, використовуючи відповідні прийоми для перекладу виділених одиниць, від транскрипції до коментаря.

Over the centuries waning armies have *tramped* most of the *globe*, meeting for a few brief *moments* of bloodletting before continuing their *odyssey*. In some of those conflicts the places where they met to do battle were already *scenes of note*. *Quebec*. Berlin. Moscow. *Paris*. Rome. In large measure the *Civil War* was different. It stands unique among conflicts for the number of simple, *humble* places that it immortalized. To be sure, the armies of *Blue and Gray* met at *Nashville*, fought for Richmond, even *skirmished* outside Washington. But the war was won and lost on other battlefields — *sites* not likely to be remembered otherwise. Shiloh. Manassas. Westport. *Antietam*. Some of these *locations* did not even appear on the maps of that era. Yet so important did they become for the history of the States that their names are *emblazoned* forever on the national consciousness. Standing above all the others is *Gettysburg*.

Тези до лекції 6. Прийоми перекладу фразеологізмів

Фразеологізми – це сталі словосполучення, а іноді навіть цілі речення. Основною особливістю фразеологізмів є невідповідність плану змісту планові вираження, оскільки дане явище, як правило, має повне або

часткове переносне значення. Таким чином, зміст фразеологічної одиниці, зрозумілий для носіїв мови, може бути не зафіксованим у словниках.

Фразеологічна одиниця може мати подвійне або потрійне «дно». В будь-якій мові існує декілька рівнів фразеологізмів:

- зафіксовані словником і відомі всім;
- ті, що виходять з ужитку, але відзначені в словнику;
- відомі всім, але за певних причин не зафіксовані словником;
- відомі окремим суспільним групам.

Найпродуктивнішим способом розпізнання фразеологізмів є навичка виявлення в тексті одиниць, які суперечать загальному змісту, оскільки саме поява таких одиниць свідчить про наявність переносного значення. Отже, як тільки в тексті з'являється вираз, який логічно суперечить контексту, його слід розглядати як можливий фразеологізм.

Інша важлива умова розпізнання фразеологізмів полягає в умінні аналізувати їх мовленнєві функції. Конфлікт між переносним і буквальним значенням може використовуватися автором тексту для створення образних, естетичних, емоційно-оцінювальних та інших асоціацій.

Для таких випадків існує правило функціональної відповідності: *слід перекладати не стільки саму фразеологічну одиницю, скільки звертати увагу на ту роль, яку вона виконує у вихідному тексті.*

Окрім проблеми розпізнавання фразеологізму, перекладач зустрічається з національно-культурними розбіжностями між схожими за змістом фразеологізмами в двох різних мовах. Наприклад, вираз "*when Queen Anne was alive*" (дослівно: *коли королева Анна ще була жива*) можна перекласти за допомогою українських фразеологізмів, але з іншим образним складом: "у давні часи", "за царя Гороха". Однак англійський вираз базується на реальному історичному образі:

All those courtiers, belles, balls and intrigues came as if from the times
when Queen Anne was alive.

Очевидно, що в цьому тексті поняття "*Queen Anne*" одночасно є фразеологічним ("у незапам'ятні часи") і зберігає свій прямий смисл ("при дворі королеви Анни"). Для перекладу найбільш вдалим рішенням буде вибір більш відомого для вітчизняного читача королівського імені (наприклад, "при дворі короля Артура").

Подібну складність для перекладу мають фразеологізми, які походять від античної культури. Наприклад, англійське прислів'я "*Rome was not built in a day*" у російській традиції отримала національну забарвленість "*Москва не відразу будувалася*". Однак її використання звучить недоречно в контексті англійської культури:

Jones was very eloquent to persuade his master, telling him that *Rome was not built in a day*.

Більш вдалим у даному випадку є дослівний переклад (фразеологічна калька):

Джонз витратив усю свою красномовність, щоб переконати хазяїна, нагадуючи, що й *Рим будувався не за один день*.

Аналогічні проблеми можуть виникнути під час перекладу інтернаціональних фразеологізмів, які мають однакове джерело походження, але різне емоційно-асоціативне переосмислення: «*Caesar's wife must be above suspicion*» ("*Дружина Цезаря має бути поза підозрою*". В англійській мові даний фразеологізм може розпадатися на окремі складові, які при вживанні окремо означають відоме ціле. В українській мові найбільш вірним рішенням для перекладача буде відновити ціле:

Madam, you are *Caesar's wife*. - Мадам, дружина Цезаря *має бути вищою за підозру*.

Одним з найскладніших для перекладу видів фразеологічних одиниць є фразеологізми, які базуються на сучасних реаліях. Ті з них, які набули широкого розповсюдження, перекладають за допомогою калькування:

Hell's Angels — янголи Аду

Irangate — Ірангейт

zero option— нульовий варіант тощо.

Говорячи про фразеологізми, необхідно згадати сталі парафрази, які вживаються як фактичні заміни прямої назви предмета, явища або поняття: "*black gold*" - "чорне золото" (нафта), "*the City of Brotherly Love*" - "місто Братерської Любові, Філадельфія".

До системи фразеологічних одиниць також входять історичні фрази, які стали крилатими виразами і деякі з яких мають декілька фразеологічних відповідностей у залежності від контексту. Так, вираз "*Put your trust in God, my boys, and keep your powder dry!*" може перекладатися двома способами: "Покладайтеся на Бога і тримайте порох сухим!" або метафоричною відповідністю з числа народних прислів'їв, наприклад, "На бога уповай, а сам не плошай".

В цілому, маючи справу з фразеологічними одиницями, перекладач повинен не тільки знати обидві мови, а й уміти аналізувати стилістичні та культурно-історичні аспекти вихідного тексту, зіставляючи їх з можливостями мови перекладу та культури.

Приклади перекладу фразеологізмів

1. *to die a dog's death* – вмерти собачою смертю; *to receive a hero's welcome* зустрічати як героя; *to tell (you) the truth* – правду кажучи;
2. *Croesus* – Крез, дуже багата людина; *Tommy Atkins* – англійський солдат; *Yankee* – янки, американець; *Mrs. Grundy* – світ, люди, мораль; *Jack Ketch* – кат;
3. *An odd fish* – чудна людина; *Canterbury tale* – нісенітниця; *blue bonnet* – шотландець; *to dine with Duke Humphrey* – залишитися без обіду; *to cut off with a shilling* – позбавити спадку;

4. *The world and his wife* – всі; *out of a clear blue of the sky* – несподівано; *to sell smoke* - обманювати; *to shoot Niagara* – ризикнути; *to go west* – зникнути;

5. *to apply the screw* – надавити на когось; *to drop like a hot potato* – раптово припинити стосунки; *a grass widow* – солом'яна вдова; *measure twice and cut once* - сім раз відмір, а один відріж; *not for love or money* – ні за які гроші; *not to know chalk from cheese* – ні бе, ні ме, ні кукуріку; *like father, like son* - яблуко від яблуньки не далеко падає; *a man can die but once* – двом смертям не бути, а однієї не минути; *haste makes waste* – тихіше їдеш – далі будеш; *neither fish nor flesh* – ні риба ні м'ясо; *to have the ready tongue* – за словом до кишені не лізти; *to keep body and soul together* – зводити кінці з кінцями; *there is no use crying over spilt milk* – що упало, то пропало; *to beat a dead horse* – товкти воду в ступі; *To be finger and thumb* – не розлити водою; *what's Hecuba to me* – моя хата скраю; *the sixty-four dollar question* – вирішальне питання; *to run amock* – нападати несподівано; *to sell someone short* – недооцінювати когось; *short odds* – майже рівні шанси; *to sham Abraham* – прикидатися хворим; *a stitch in time* – своєчасний вчинок.

Тези до лекції 7. Граматичні прийоми перекладу. Морфологічні перетворення в умовах схожості форм

Розбіжності граматичної будови англійської та російської \ української мов пояснюються їх приналежністю до різних граматичних груп.

Як розбіжність, так і схожість між граматичними формами, їх функціями та значеннями може бути повною і неповною. Відповідно, є можливим *повний переклад* або різні варіанти *неповного перекладу*. Існує ще один вид перекладу – *нульовий*, коли взагалі пропускається та чи інша граматична форма.

Використання нульового перекладу є можливим, наприклад, при розбіжності функцій різних видів займенників:

they say—*кажуть*;

you see—розумієш;

before *one* can say a word — не встигнеш і слова сказати.

Іншим прийомом, який широко застосовують при перекладі займенників, є *частковий переклад*, тобто використання не повної форми, а такої, що частково співпадає за функцією: наприклад, зворотні займенники в українській мові можуть мати власне займенникову форму (повний переклад — *себе*), а можуть передаватися часткою *-ся*. Відповідно, використовують *повний* або *частковий* переклад:

He could not break *himself* out of his habit of flushing.

Він ніяк не міг позбавитися звички червоніти.

He pulled *himself* together quickly.

Він швидко взяв *себе* в руки.

Найчастіше перекладачі звертаються до прийому *функціональної відповідності* (*функціональної заміни*) – використання в перекладі іншої граматичної форми. Наприклад, *Вона зупиниться в готелі* може перекладатися різними способами: *She will stay* at a hotel (береться до уваги сам факт, а не час перебування), *She will be staying* at a hotel (наголошується точний час), *She is staying* at a hotel (контекст обумовлюється наміром або домовленістю).

Доволі часто функціональна заміна використовується в залежності від ситуації (приватні стосунки, діловий лист, офіційні відносини тощо).

В деяких випадках ті чи інші граматичні форми потребують більш складного перетворення при перекладі. До таких прийомів можна віднести *уподібнення*, *конверсію* та *антонімічний переклад* граматичних форм.

Уподібнення, тобто надання загальних граматичних якостей різним граматичним формам, використовується, зокрема, при перекладі

англійських інфінітивних зворотів у тих функціях, які інфінітив не виконує в українській \ російській мові.

Перекладацька конверсія – прийом, коли замість специфічної форми вихідної мови вживається аналогічна, але інша форма, яка може вважатися загальним замісником вихідної. Наприклад, "as long as *I live* - "в *житті*":

And, help me God, I'll never eat spinach again as long as *I live*.

І, присягаюся Богом, я більш ніколи в *житті* не буду їсти шпинат.

Зазначимо, що в процесі перекладу низки однорідних присудків на англійську мову бажано розбивати довгий ланцюг зазначених форм навпіл або міняти морфологічний склад предикації:

Антонімічний переклад дозволяє перекладачу створити більш природну граматичну структуру в тих випадках, коли граматична форма суперечить правилам лексичної сполучуваності і позбавляє текст перекладу виразності: *He did not have much time at his disposal.* - У нього залишилося мало часу.

Тези до лекції 8. Синтаксичні перетворення на рівні словосполучень і речень

Якщо за одиницю перекладу береться не окреме слово чи граматична форма, а сполучення мовних одиниць, виникають специфічні ускладнення. Перекладач опиняється перед вибором: а) зберігати вихідний вигляд словосполучення; б) застосовувати часткове перетворення; в) застосовувати повне перетворення.

Повний переклад використовують у тих випадках, коли: а) обидва чинники правил сполучуваності повністю збігаються в двох мовах; б) загальний спосіб перекладу, обраний для даного тексту, вимагає детальної передачі особливостей вихідного тексту (наприклад, при академічному перекладі тексту).

Частковий переклад припускає декілька варіантів:

- *скорочення* (пропуск одного або декількох елементів вихідного словосполучення);
- *розширення* (додавання одного або декількох елементів у словосполучення);
- *функціональна заміна* (зміна лексико-семантичного або морфологічного статусу одного або декількох вихідних елементів словосполучення);
- *перестановка* (зміна порядку слів у межах словосполучення).

Часто трапляється так, що перекладач одночасно використовує різні варіанти часткового перекладу.

Скорочення, як правило, обумовлюється розбіжностями в традиційному називанні об'єктів або стилістичними умовами контексту. Наприклад:

домашній скот— *the cattle*;

виховання та освіта—*education*;

evening meal—*вечеря* тощо.

Досить важкі проблеми виникають при перекладі атрибутивних словосполучень, особливо в яких означувальний компонент виражається не окремим словом, а цілим словосполученням. Переклад таких "двоповерхових" словосполучень, як правило, виконується за допомогою скорочення або розширення, а іноді вимагає додаткових функціональних перетворень або описового перекладу:

out-of-the-way place — *місця, де рідко бувають*;

the better-than-anticipated results — *показники вище запланованих* тощо.

Серед словосполучень, які містять труднощі для перекладу, необхідно відзначити англійські похідні словосполучення, утворені за рахунок додавання до останнього компоненту суфіксу, який відноситься до всього поняття:

to do good — *a do-gooder*;
to watch birds — *a bird-watcher* тощо.

Такі словосполучення потребують розширення, опису або коментаря.

Речення являє собою особливу складність для перекладу. Так, у процесі перекладу з англійської підмет може повністю зникнути (нульовий переклад):

The door will not open. - Неможливо відчинити двері.

Навпаки, під час перекладу з української відсутній підмет може поновлюватися:

У статті говориться про нові тенденції в економіці. - *The article says about the new trends in economy* (функціональна заміна).

Проблема перекладу формального підмету з англійської вирішується за допомогою таких прийомів, як: а) *нульовий переклад*, б) *функціональна заміна*, в) *перестановка*:

It is a long way to the final solution. - До кінцевого рішення ще далеко.

Функціональна заміна є найбільш частим прийомом при перекладі присудка. Найпоширенішим способом є заміна дієслівного присудка називним – і навпаки.

Іншим варіантом функціональної заміни є *поширення* - перетворення одиничного члена речення в групу або в ціле підрядне речення:

Беззбройна людина вступала в бій з ведмедем і *в випадку перемоги їй надавали* царські почесті. - *A man wrestled a bear with his bare hands and if he won he was decorated* with favours from the tsar.

Часто функціональна заміна доповнюється таким прийомом, як *перестановка* компонентів речення.

He was breathing hard and sweating profusely. - Він *тяжко дихав і сильно впотів*.

При перекладі складних речень зазначені прийоми можуть доповнюватися *розщепленням* або *поєднанням*.

Розщеплення полягає в тому, що одне довге або складне речення розбивається на два або більше.

Протилежний розщепленню прийом — *стяжіння*, поєднання декількох простих речень в одне більш складне, використовується в умовах розбіжності синтаксичних або стилістичних традицій:

Заслуговує на увагу ще один прийом: *антонімічний переклад*, тобто заміна заперечувальної або питальної форми речення на стверджувальну чи навпаки:

'*No kidding, I'm sorry,*' I kept telling her. - "*Серйозно, я дійсно жалкую*", —повторював я.

Він образився і *мовчав* усю дорогу додому. - Taking offence at me, he *didn't say a word* all the way back home.

До прийомів перетворення речення можна включити *додавання* та його протилежність, *випускання*:

The *environmental movement is more than just "big-mouthing"*. – Рух на захист оточуючого середовища включає більш складні дії, ніж *голосні протести та заяви* (додавання).

Завдання для самостійної роботи 6

Основні синтаксичні перетворення на рівні цілих речень
(вправи до лекції 8).

Вправа 1: Проаналізуйте наступні речення з точки зору використання антонімічного перекладу та перекладіть їх. Можливі різні варіанти.

1. The warrant officer was unimpressed by the entire incident and seldom spoke at all unless it was to show irritation.
2. It seemed there was a very little basis to their conversation at all.

3. The Texan wanted everybody to be happy but Yossarian and Dunbar; he was really very sick.
4. 'Who's complaining?' McWatt exclaimed. 'I'm just trying to figure out what I can do with it.'
5. Force is wrong, and two wrongs never make a right.
6. Just about all he could find in favour of the army was that it paid well and liberated children from the pernicious influence of their parents.
7. It was impossible to go to the movie with him without getting involved afterward in a discussion.
8. Do you happen to know where the ducks go when it gets all frozen over?
9. I was too depressed to care whether I had a good or bad view or whatever view at all.
10. He was too afraid his parents would answer, and then they would find out he was in New York.

Вправа 2: Перекладіть наступні речення з російської англійською, використовуючи функціональні заміни.

1. Надо было поторапливаться.
2. Кругом была сумеречная муть, глухой ватный воздух.
3. Вокруг, куда ни посмотришь, бродили недоумевающие, разочарованные люди.
4. Николай по дороге уснул, скособочившись в неудобной, смешной позе.
5. Окно опустело, но через минуту распалась темнота за дверью, и слышались быстрые женские шаги.
6. Она так вся исполнилась нежной жалости, что, казалось, не будь этой жалости, не было бы и жизни.
7. В газетах появилось сообщение, что Лужин заболел нервным переутомлением, не доиграв решительной партии.
8. То, что его жизнь, прежде всего, озарилась именно с этой стороны, облегчило его возвращение.

9. То, что он вспоминал, невозможно было выразить в словах.

10. Ни об его некультурности, ни о прочих его недостатках мать больше не говорила после того дня.

Вправа 3: Перекладіть наступні речення з російської англійською, використовуючи випущення, додавання або перестановку компонентів.

1. Однако впереди их ждали настоящие чудеса: хозяин открывал одну из дверей каменного сарая, и в этот миг сказка про Али-Бабу и сорок разбойников сбывалась во всей своей ослепительности.

2. Этот профессор в типажи не годился, поскольку читал он лекции с настоящим талантом, выраставшим по мере того, как рос его предмет.

3. Там же, за широким столом, служащие молчаливо вспарывали новые, только что доставленные с таможни посылки, из которых, вея тончайшим ароматом, вынимались нежные охлажденные фиалки.

4. Летнюю кофейню не закрывали на зиму, и тогда ее назначенье становилось странною загадкой.

5. Улицы лепились по крутизне, располагались друг под другом и своими подвалами смотрели на чердаки соседних.

6. При комнате был маленький балкончик, выходивший на соседний огород, где, превращенный в курятник, стоял старый, снятый с осей вагон.

7. По мере приближенья к университету улица, летевшая под гору, все больше кривела и суживалась.

8. По-русски врать означает скорее нести лишнее, чем обманывать. В таком смысле врет и искусство.

9. Дворцы Венеции — их зовут дворцами и могли бы звать чертогами, но все равно никакие слова не могут дать понятия о коврах из цветного мрамора, отвесно спущенных в ночную лагуну, как на арену средневекового турнира.

10. По горбатым мостам проходили встречные, и задолго до ее появления о приближении венецианки предупреждал частый стук ее туфель по каменным плиткам квартала.

Вправа 4: Розгляньте наступні рекламні тексти з точки зору актуального членування та перекладіть їх рідною мовою, використовуючи відповідні прийоми функціональної заміни, випущення, додавання та перестановки, так, щоб переклад відповідав вимогам вітчизняної рекламно-мовленнєвої традиції.

1. The Stafford Hotel — a quiet haven in a corner of St. James's.

In a quiet corner of St. James's is a small hotel which up to now has been known only to a select clientele. Its exquisite furnishings and decor retain all the charm and elegance of an Edwardian town house. Every bedroom is furnished and decorated in a different style and many guests ask for "their own room" each time they stay with us.

For business the Stafford is a perfect venue. The American Bar is an ideal place to meet for a quiet drink and the Restaurant is unsurpassed for business entertaining. More formal or confidential meetings can be held in one of our Private Salons which can accommodate up to 30 people.

The Stafford Hotel. Discover it for yourself.

2. Gentlemen, may we recommend a small hotel overlooking Green Park.

Ever since Cesar Ritz built his famous hotel in Piccadilly to create "the most fashionable hotel in the most fashionable city in the world", it has been a firm favourite with business travellers coming to London. Many regard it as the finest business address in London. With only 128 rooms, the Ritz offers a friendly, personal service which is second to none.

The famous Ritz Restaurant, described as "the most beautiful dining room in London," is perfect for business entertaining be it breakfast, lunch or dinner. For private meetings or business functions there are luxurious suites available.

The Ritz. Where it's a pleasure to do business.

Тези до лекції 9. Стилiстичнi прийоми перекладу. Прийоми перекладу метафоричних одиниць

Найбiльш характерною стилiстичною одиницею є метафора. В багатьох мовах зберiгаються давнi антропоморфнi форми уявлень про оточуючий свiт.

Так, розподіл усіх предметів за ознакою жіночого або чоловічого роду розглядається як метафорична одиниця. Відомо, що значна частина англійських тварин і птахів пов'язані з поняттям "he" - Frog, Fish, Caterpillar, Tortoise. В українській мові всі ці назви відносяться до жіночого роду, і цей факт ускладнює процес перекладу.

Інша сторона проблеми «тваринної» метафори полягає в різниці емоційно-оцінювальних асоціацій, пов'язаних з образом тварини, який вживається як основа метафори (horse, pig, swine).

Досить часто в процесі перекладу виникає необхідність структурного перетворення вихідних стилістичних одиниць. Зокрема, структурні ускладнення виникають при перекладі метафоричного епітету, який може виражатися як атрибутивним, так і субстантивним словосполученням або їх комбінацією, яка не є притаманною для українського синтаксису. В таких випадках часто використовується *перестановка* елементів вихідної метафори або *додавання/випускання*.

В деяких випадках метафоричні функції епітету в українській та англійській мовах не співпадають, і це вимагає вживання *образної заміни*:

black sheep — *паршива* вівця;

black frost — *тріскучий* мороз тощо.

Слід зазначити, що метафоричні одиниці фольклорного походження, в яких використовуються терміни кольору, розміру, віку, не можуть перекладатися прямими відповідностями.

Особливу проблему під час перекладу створюють метафоричні одиниці, принцип побудови яких відрізняється в обох мовах. У таких випадках замість вихідної метафори в тексті перекладу може з'явитися порівняння, метафоричний епітет або інший троп: *a dream of a dress* - не спідниця, а мрія; *a beast of a car* - ; не машина, а звір; *a barrel of a man* - не людина, а діжка; *an angel of a girl* - янгелоподібна дівчина.

Завдання для самостійної роботи 7

Механізми перекладу метафор (вправи до лекції 9).

Вправа 1: Виокремлені метафоричні одиниці потребують структурно-семантичного перетворення при перекладі. Доберіть до них відповідності, поясніть умови вибору та перекладіть речення.

1. Some literary works rise above neat distinctions of genre *to carve out new riverbeds*.
2. I insist on the freedom, on my own right *to browse at will among the basic texts* that are the inheritance of centuries — be they those of St. Augustine, Pascal or Blake.
3. Blake grieved over the fate of the human soul, *a divine spark fallen into matter and hungering for an otherworldly home in the Kingdom of Light*.
4. To himself, born in the Year of the Judgement, Blake assigned a providential mission that of *a knight, who, armed with pen, graving tool, and brush, would deal the dragon of the lie a mortal wound*.
5. If a ever *a phantom-city had its own history, a city of street lamps in the fog, of sobs in the dark, of slinking prostitutes, of drunkards, of people reeling from hunger* — then the *London of Blake's poetry has pride of place, ahead of Dickens's London, ahead of Balzac's Paris, of Gogol's and Dostoevsky's St. Petersburg*.
6. By Blake, *Eternity, measurable in clock seconds, trails endlessly into oblivion and reaches indefinitely into the future*.
7. To be free is to refute the false eternity (*an endless succession of moments lapsing into nothingness*) and false infinity (illusory space, indefinite duration), and *to know true eternity and true infinity as the eternal Now*.
8. *The Sky is an immortal Tent built by God; and every space that a Man views around his dwelling-place is his Universe on the verge of which the Sun rises and sets*.

Вправа 2: У наступному тексті доберіть відповідності виділеним метафорам та перекладіть текст, враховуючи, що всі метафори, включаючи заголовок, пов'язані між собою загальним авторським стилем.

Work Suspended

With the *first false alarm of the air-raid sirens in 1939* started the second World War, and an epoch, *my epoch*, came to an end. *Beavers bred in captivity, inhabiting a concrete pool, will, if given the timber, fatuously go through all the motions of damming and ancestral stream.* So I and my friends busied ourselves with our *privacies and intimacies*. The new life came. Neither book — the last of my old life, the first of my new — was ever finished. My friends were dispersed. Lucy moved back to her aunt's. Roger rose from *department to department* in the office of Political Warfare. Basil sought and found a series of irregular adventures.

I met Atwater several times in the course of the war — *the Good-scout of the officer's club*, the *Underdog in the transitcamp*, the *Dreamer lecturing troops about post-war conditions*. He was reunited, it seemed, with all his legendary lost friends, he prospered and *the Good-scout predominated*. Today, I believe, *he holds sway over a large area of Germany*. No one of my close acquaintances was killed, but all *our lives, as we constructed them, quietly came to an end*. Our story, like my novel, remained unfinished — *a heap of neglected foolscap at the back of a drawer*.

Тези до лекції 10. Приклади перекладу метонімії. Передача іронії при перекладі

Вживання метонімії націлене на індивідуалізацію об'єкту за рахунок виокремлення його певної характерної риси і винесення її на перший план у способі називання. Метонімія порівняно легко переходить у *епітет*, зокрема, в *субстантивований епітет*:

Найбільшу складність для перекладу створюють випадки метонімічного переносу, засновані на асоціації:

- а) між *предметом та однією з його ознак*—метонімічний епітет,
- б) між *цілим і частиною предмету* — синекдоха,
- в) між *власною та загальною назвою*, які мають загальну змістовно-означальну основу — антономазія.

Синекдоха (грецьк. *synekdoche* —співвідношення) виявляється у вживанні частини замість цілого і навпаки. В українській мові метонімічний переніс такого роду є досить обмеженим, а для англійської синекдоха –звичайне явище. Цей факт ускладнює переклад і вимагає *заміни самого виразного засобу будь-яким іншим стилістичним зворотом*.

Певні труднощі пов'язані з різним виявленням *антономазії* в українській та англійській мовах. Використання того чи іншого прийому для перекладу антономазії залежить не тільки від мовних, а й від культурних розбіжностей. Вираз "to buy some *Kellogg's*" можна передати тільки як "купувати *пластівці фірми Kellogg's*" або як "купувати *кукурудзяні пластівці*".

Для перекладу фрази "Ці пусті статті та статейки пишуться то *французькими Маніловими*, то *американськими Чічіковими*" необхідно добре знати, чи говорить про щось англомовному читачеві таке ім'я. Як правило, в таких випадках найкращий варіант перекладу —це *розшифровка якості*, яку означає метонімічна назва, з подальшим *руйнуванням метонімії*.

Відомо, що **іронія** полягає в баченні *протилежного* у зовнішньо позитивних характеристиках.

Найпростішим способом вираження іронії в англійській та українській мовах є лапки.

Одним з ускладнень при перекладі іронічного контексту, що базується на контрасті, може бути необхідність антонімічного перетворення, яке, в свою чергу, вимагає *перетворення самої структури* контрасту:

I knew vaguely that the first Chapter of Genesis was *not quite true*, but I *did not know why*. - Я непевно розумів, що початок Книги Буття *відхиляється від істини*, але поняття не мав, у який бік.

Використання цитати в якості образної основи для іронічного образу може при перекладі ускладнюватися необхідністю лексико-граматичних перетворень, у результаті чого сама цитата втрачає вихідну форму, тобто припиняє бути цитатою. Наприклад, переклад парадоксу Оскара Уайльда:

To read or not to read? All books can be divided into three groups: books to read, books to re-read, and books not to read at all. - Усі книги можна поділити на три групи, забезпечивши їх етикетками: "читати", "перечитати", "не читати" (комбінація додавання та руйнації цитати).

Таким чином, для перекладу іронії використовується:

1. *Повний переклад* з незначними лексичними або граматичними перетвореннями, якщо соціально-культурні асоціації збігаються.
2. *Розширення* вихідного іронічного звороту, коли його смисл є незрозумілим для іншомовного культурного середовища.
3. *Антонімічний переклад*, тобто переклад з протилежним граматичним або лексичним значенням.
4. *Додавання* смислових компонентів, якщо необхідно зберегти вихідні лексико-граматичні форми (наприклад, цитати) в умовах інформаційної недостатності форм у мові перекладу.
5. *Культурно-ситуативна заміна*, якщо пряме відтворення іронії є неможливим, оскільки вона не буде сприйматися іншою культурою.

Завдання для самостійної роботи 8

Способи перекладу метонімії та іронії (вправи до лекції 10).

Вправа 1: Проаналізуйте та перекладіть рідною мовою наступні метонімічні одиниці, використовуючи часткове або повне перетворення.

1. The unfinished *Murder at Mountrichard Castle* lay on the chest of drawers in my club bedroom, reproaching me morning, evening and night.
2. He wanted to talk only about *Internal Combustion*, its characters and scenic perspectives.
3. He used to belong to the *Wimpole*, with its porters, waiters, and the best wine in London.
4. If I'd been driving my own *Thunderbird*, they'd all be touching their hats.
5. The dimly lit, huge dome of *St. Paul's* dominated in the rapidly darkening urban space.
6. Paul's trial, which took place some weeks later at *the Old Bailey*, was a bitter disappointment to the public, the news editors and the jury.
7. On his rare visits to London he usually stayed *at the Ritz*.
8. A winter morning; a somber and secluded library; the sound of London traffic; overhead, in blue and white plaster, an elegant *Adam ceiling*; a huge heap of glowing coal in the marble fireplace — what more is needed to complete a picture of a leisured writer embarking upon his delicate labour?
9. He wanted to write books on Art and, by and while, trotted round Europe studying *the Rubenses*.
10. Professor Franks, who was here last week, said it was recognized as the finest piece of domestic *Tudor* in England.

Вправа2: Перекладіть з російської англійською метонімічні звороти, які базуються на іменах відомих діячів історії та культури.

1. В тот далекий летний сезон 1912 года, в Павловском вокзале зрители наслаждались *Шаляпиным* и *Собиновым*, снисходили до "*Фейерверка*" и "*Жар-*

птицы", впервые слушали совсем юного *Прокофьева*. В июне состоялся гала-концерт, включивший *Штрауса*, *Глинку* и *Чайковского*. К тому времени Павловск уже давно стал местом паломничества не только для любителей *Ильи Соловьева* и *Василия Андреева*, "парковой музыки" и оперетты, но и серьезного искусства.

2. "*Мир искусства*" сыграл огромную и во многом решающую роль в развитии русского искусства на рубеже веков. Помимо великой *миссии Дягилева*, характерным лицом оказался и Савва Мамонтов, своего рода *Третьяков* в развитии новой русской школы. Выставки "*Мира искусства*" странным образом соединяли в себе ничем не ограниченную свободу творчества и монархические принципы, отвергая всякую программу, но в то же время объединяя *Серова* и *Бенуа*, *Коровина* и *Врубеля*.

Вправа 3: Визначте основні компоненти іронії в наступних прикладах та перекладіть їх англійською.

1. Она имела предобрейшую душу, постоянно искушаемую, впрочем, непобедимой страстью ко взяточничеству: принимала все, не брезгуя ничем, до куска ситца включительно.

2. Несчастливым грекам было отказано во всякой поддержке по той будто бы причине, что они нарушили обязанность подданных, восстав против своего законного государя, султана турецкого! И это делал государь, проводивший целые часы в молитвах и чтении священных книг!

3. Шишкову не понравилось преобразование русского слога, начатое Карамзиным: он бросился в противоположную сторону и со свойственной ему вспыльчивостью дошел в ней до крайности, откуда его упрямство уже не позволило ему возвратиться.

4. Для человека, подобного ему, все обаяние власти заключается в возможности злоупотребления ею в пользу своего мелкого самолюбия и своих личных выгод: угнетать людей, чтобы сказать *вот-де что я могу делать!*

5. Приближенные Николая в течение тридцати лет его царствования

воздавали ему полубожеские почести и до такой степени повторяли, что он величайший гений в мире, что под конец сами свято в это уверовали.

6. По выходе в свет "Пестрых Сказок" князя Одоевского Пушкин спросил у него: "Когда выйдет вторая книжка твоих сказок?" "Не скоро, — отвечал Одоевский, — ведь писать нелегко!" "А коли трудно, зачем же ты пишешь?" — возразил Пушкин.

7. Когда император послал за Барановым и показал ему список заговорщиков, в коем было и его имя, Баранов перепугался и стал божиться, что он не участвовал в заговоре — что и было правдой — но испуг произвел на него *действие такого рода*, что государь был принужден был зажать себе нос и приказать ему убраться поскорее из комнаты.

8. Каждый из этих людей воображает себя гением и внутренне мыслит так: в России все идет дурно, потому что власть не у меня в руках, а дайте мне власть, и все пойдет прекрасно, не мешайте только моей мудрости!

9. Решено было начать гидротехнические работы, и была создана комиссия по набору техников, но она ни одного техника не приняла, так как оказалось, чтобы построить деревенский колодезь, техник должен знать всего Карла Маркса.

Вправа 4: Визначте в наступних прикладах різні види іронії та перекладіть речення рідною мовою.

1. I did not see Strickland for several weeks. I was disgusted with him, and if I had had an opportunity should have been glad to tell him so, but I *saw no object in seeking him out for the purpose.*

2. Dick Stroeve flattered himself on his skill in cooking Italian dishes, and I confess that his *spaghetti were very much better than his pictures.*

3. His life was a *tragedy written in the terms of a knock-about farce.*

4. A *photograph* could not have been more exact than his *pictures* to look at which you would have thought that *Monet, Manet, and the rest of the Impressionists had never been.*

5. She was *making money* but she could not get over the idea that *to earn her living was somewhat undignified*, and she was inclined to remind you that she was a *lady by birth*.

6. The women were *too nice to be well-dressed*, and *too sure* of their position *to be amusing*.

7. There was about all of them an air of well-satisfied prosperity; each one *talked to his neighbour*; to his neighbour on the right *during the soup, fish, and entree*; to his neighbour on the left *during the roast, sweet, and savoury*.

8. It was the kind of the party which makes you wonder why the *hostess has troubled to bid her guests*, and why *the guests have troubled to come*.

9. I used to listen with astonishment to the stinging humour with which they would *tear a brother-author to pieces* the moment that his back was turned.

Вправа 5: Визначте в наступному тексті різні способи вираження іронії та застосуйте відповідні прийоми при перекладі тексту рідною мовою.

A man should make an honest effort to get the names of his wife's friends right. This is not easy. The average wife who has graduated from college at any time during the past thirty years keeps in close touch with at least seven old classmates. These ladies, known as "the girls", are named, respectively: Maiy, Marion, Melissa, Marjorie, Maribel, Madeleine and Miriam; and all of them are called Myrtle by the careless husband we are talking about. Furthermore, he gets their nicknames wrong. This, to be sure, is understandable, since their nicknames are, respectively: Molly, Muffy, Missy, Midge, Mabby, Maddy and Mims. The careless husband, out of thoughtlessness or pure cussedness, calls them all Mugs, or, when he is feeling particularly brutal, Mucky. All the girls are married, one of them to a Ben Tompkins, and as this is the only one he can remember, our hero calls all the husbands Ben, or Tompkins, adding to the general annoyance and confusion.

If you are married to a college graduate, then, try to get the names of her girlfriends and their husbands straight. This will prevent some of those interminable arguments that begin after Midge and Harry (not Mucky and Ben) have said a stiff good night and gone home.